

Értéknövelő elegyfajok alkalmazási lehetőségei alföldi erdeinkben

Berényi Gyula - Csiha Imre

berenyigy@erti.hu - csihai@erti.hu

ERTI

A közelmúlt társadalmi és gazdasági változásai bizonyos hangsúlyeltolódást generáltak az erdő társadalmi és tulajdonosi értékrendjével kapcsolatban.

Társadalmi részről az erdő immateriális értékeinek felértékelődése – mint a természet és környezetvédelmi, rekreációs, vidékfejlesztési tájlesztítikai értékek – tulajdonosi részről az erdő értékteremtő, vagyoneértékű szemlélete erősödik az állami, de különösen a magán erdőtulajdonosok részéről.

E két egymásnak ellentmondó elvárásnak megfelelni esetenként igen nehéz feladat. „A kedvezőtlen adottságú mezőgazdasági területek hasznosítása erdősítéssel” című ALAP1-00060/2004. számú pályázati munka keretei között végzett kutató-fejlesztő munka alapján elmondhatjuk azonban azt, hogy vannak olyan esetek, amikor harmonikusan kielégíthető mind a társadalmi, mind a tulajdonosi elvárás is.

Az értéknövelő elegyfajok alkalmazása természet közeli állományainkban sok esetben elsősorban figyelem és törődés kérdése csupán.

A természetes, vagy természet közeli erdőállományok elegyessége kedvezően befolyásolhatja az állomány ökológiai stabilitását, vadeltartó képességét, tájlesztítikai értékét, kár- és kórokozókval kapcsolatos ellenállását is. A több fafajból álló, esetenként több szintű erdőállomány optimálisabban használhatja ki a termőhelyi adottságokat, magasabb lehet a talajvédelmi értéke, kedvezőbb lehet az állomány vízháztartása. Ellenállóbbak az egyre gyakrabban előforduló természeti katasztrófáknak: szélöntéseknek, aszálykároknak, erdőtüzeknek, stb. Tapasztalataink azt mutatják, hogy az elegyfajok kellő mértékű alkalmazása csökkentheti egyes károkozók gradációjának kialakulását is, monofág rovarok táplálkozását esetenként megzavarhatják. Kellő figyelemmel telepített egyedeik – erdőszélekre, csoportosan, foltokban – jelentősen javíthatják az erdők tájlesztítikai értékét, termésükkel, őszi levélszíneződésükkel növelik az erdőszegélyek látványát. Mindemelllett az anyagi értékektől függetlenül termésüknek lehet gazdasági haszna vadtakarmányként: vadkörte, vadalma, vad- és szelídgesztenye, berkenyék, madárcseresznye. Nem hanyagolható el ezekben az állományokban az erdei melléktermék hasznóvétel, mint pl.: a közönséges dió, közönséges mogyoró, török mogyoró termése. Kis mennyiségben, de jó minőségben megnevelt különleges faanyaguk pedig jelentősen javíthatja az állomány jövedelmezőségét. K+F munkánk során kiemelt figyelmet

fordítottunk a közönséges dió (*Juglans regia* L.) erdészeti hasznosíthatóságára. A faj értékeit a kertészek már évtizedek óta felismerték, házi és nagyüzemi termesztése kialakult, jelentős nemesítői és technológiai fejlesztési eredményeket értek el a témában.

A kertészeti nemesítői fejlesztések azonban - érthető okokból - a dió termésére, a termés mennyiségére, méretére, színére, alakjára összpontosítottak, a fa alakjára csak abban a mértékben figyeltek, hogy a kerti vagy nagyüzemi termesztésnek megfeleljen. A fa értéke nem volt kiemelt szempont a fejlesztések során. A faanyag értékesíthetősége csak az ültetvény kitermelése után – eseti vonatkozásokban – kerülhet szóba, éppen ezért nem alakultak ki a megfelelő értékesítési hálózatok sem. Nem egyenletes, hanem nagyon is hektikus, egy-egy nagyobb ültetvény kiüregedéséhez kapcsolódnak az értékesítési próbálkozások.

A közönséges dió erdészeti hasznosítása éppen ebben a vonatkozásban különbözik a kertészeti hasznosítástól. Még a vékony faanyag is magas áron jól értékesíthető, a minőségi rönk pedig keresett választék. A piac azonban mind mennyiségben, mind minőségben állandó igényeket támaszt. Bár hazánkban sok ezer hektáron, több ezer erdőrészletben fordul elő dió, de korosztály-megosztásban, területi elhelyezkedésben és nem utolsósorban a megtermelt faanyag minőségében nagyok az eltérések.

Mindezek alapján az Erdészeti Tudományos Intézetben már az 1980-as évek elején megkezdődtek a közönséges diónak, mint elsősorban faanyag termelő fajtának a nemesítői és termesztéstechnológiai vizsgálatai.

Termesztéstechnológiai kísérleteinkben voltak elegyes és elegyetlen telepítések. Az ültetéseknél a szaporítóanyag lehetett mag, egy vagy két éves magágyi csemete, esetleg oltvány. A növtér kialakítása 2*2 m-től 10*10 m-ig történt. Az ültetvények nevelése során a méretes, ágtiszta egyenes törzs kialakítása érdekében nyelési kísérleteket is állítottunk be.

Fejlesztő munkánkban alapul használtuk fel a kertészeti ágazatban ekkorra már elért eredményeket – szorosan együttműködtünk a Gyümölcs- és Dísznövénytermesztési Kutató Intézet szakembereivel, elsősorban Dr. Szentiványi Péter professzor úrral – de hamar világossá vált, hogy a kertészek által szelektált egyedek alaki tulajdonságaikkal, és növekedési erélyükkel nem elégitik ki az erdészeti elvárásokat.

Éppen ezért fejlesztő munkánk korai szakaszában megkezdtük az erdőállományokban, házi kertekben fellelhető kimagasló alaki tulajdonságú egyedek szelekcióját is.

A kiválasztás során az egyedek törzsalakjára, ágtisztulási hajlamára, vékonyágúságára, fagyűrűsére voltunk elsősorban figyelemmel.

Munkánk eredményeként számos telepítés történt az ország teljes területén, de kiemelten a Tiszántúlon. Több fajtagyűjteményt létesítettünk, a szelektált anyagok oltványiból, egyúttal együttműködve francia és olasz kutatókkal behoztunk és kísérletekbe ki is vittünk értékes szaporítóanyagokat.

Az eltelt évtizedek alatt kísérleteinket a gyakorlati szakemberek a közösen megállapított kísérleti tervek szerint kezelték. A 2004-ben beindított fejlesztő munkánk módot adott arra, hogy eddigi kísérleteinket kiértékeljük, szelekciós munkánkat bővítsük, az azóta termőre fordult állományokból szaporító anyagot gyűjtve tovább folytassuk fejlesztő munkánkat.

További fejlesztő tevékenységünk során szeretnénk szelektált egyedeinkből üzemi mennyiségben oltványt előállítani, és forgalmazni.

Folytatjuk a szelektálást természetes populációink és gyűjteményeink utódvizsgálatát. Kiterjesztjük fejlesztő munkánkat a fekete és közönséges diót egyesítő hibridjének – Juglans x intermedia CARR. – szaporítására. Keressük a módját a jó alaki tulajdonságú egyedek mikroszaporításának megkezdésére.

Eddigi eredményeink alapján elmondhatjuk, hogy megfelelő elegyben elhelyezett, a véghasználati törzsszám 25%-át megközelítő szelektált dió szaporítóanyagból telepített állomány faanyag értékesítésből származó jövedelmezősége akár kétszeresét is elérheti egy átlagos kocsányos tölgy állomány jövedelmezőségének.

Szeretnénk azonban felhívni a tulajdonosok figyelmét arra, hogy a dió életciklusa alatt megtermelt gyümölcs szervezett begyűjtésével, értékesítésével még további igen jelentős jövedelemre tehetnek szert.

